

Lévay Jenő

EGYSZER HASZNÁLATOS HOMOKÓRÁK* IDŐ-MANIFESZTUMOK

Az egyszer használatos homokóra az idő minőségi aspektusát „méri”. A „mérés” e vonatkozásban természetesen *metafora*, hiszen azt, hogy minek a méréséhez mikor, mit tekinthetünk „megfelelő órának” – az időmérő eszköz pusztán mennyiségi összetevői nem válaszolják meg maradéktalanul. Az idő mégis rendre utat nyit valamilyen – önnön absztrakcióján túli, formát ígérő, majd azt beteljesítő – lappangó tartalomnak, amelyet hozzáségit ahhoz, hogy beléphessen a világba, és manifesztálódhassék ott.

Ennek a gondolatnak és jelenségnek a megjelenítését ígéri az az egyszer használatos (de az „egyszeri használat” eltérő körülmények közötti, számos megismétlésére alkalmas) homokóra, amely a klasszikus, zárt homokórával szemben nyitott, bele lehet nyúlni, s így a homokpergés útja, sebessége, iránya minden időmérés esetében befolyásolható. (Ha ellenben képzeletben bezárnánk, s minden manipulált időmérést követően a feje tetejére állítanánk, ugyanúgy visszanyernénk a kiinduló állapotokat, mint a klasszikus homokóránál.)

Ha az egyszer használatos homokóra – a tér egy kitért pontján rögzített – kelyhéből szabadon hagyjuk leperegni a homokot, akkor az egy – körülbelül harminc fokos – kúp alakját veszi fel. A lepergő homok a kúp palástjára rétegekben, „kérgékben” kerül fel, újabb és újabb palástok egymásra símulásaként. (Kívülről csak e palástok – néha nem szabályos, „rongyos” – alakzatait látjuk, de ha e kútból metszetet veszünk, akkor az egymásra-rakódás úgy látszik, mint az archeológiai rétegek.) Ennek az az oka, hogy a homokszemek nagyság szerint – és a sűrűlódás törvényeinek megfelelően – igyekeznek elrendeződni: a nagyobb szemcsék körkörösén a palást széle felé törekszenek – periodikus hullámokban, attól függően, hogy éppen a szemcséket összetartó erő-e a nagyobb, vagy a gravitáció győzedelmeskedik. Így jönnek létre a „kérgék” vagy „évgyűrűk” („évkúpok”) – ezek az egymásra simuló, és egyre növekvő kúppalást-hártyák.

Ha a felső kehelyből kifolyó homok útjába valamilyen akadályt helyezünk, akkor az adott (gátló) körülményeknek megfelelő módosulását képzelhetjük el alapesetünknek, az akadálytalanul hulló homok órájának. Elképzeléseinket minden másképp és másképp „manipulált” esetben rögzíthetjük, le is rajzolhatjuk, majd terveinket összehasonlíthatjuk a homokóra-kísérletek valóságos következményeivel.

Amennyiben az akadályként használt síkok üveglapok (persze nemcsak síkokat lehet használni,

hanem például különféle alakú üvegtesteket is), akkor a kialakult kúpváltozatok formáinak nemcsak a palástjára látunk rá, hanem e térformákba bele is látunk – az üveglap és a rétegzett homok által határolt felületen –, s így szemléljük meg a klasszikus homokkúpok derivációinak belső rétegzését, palástjaiknak, „kérgéiknek”, „évgyűrűiknek” szerkezetét.

Homokóráinkhoz annál is izgalmasabb – tölcserként és „akadályként” – üveget választanunk, mert a homok az üveg „őse”, ugyanannak az anyagnak két stádiumát jelentik – ez az asszociáció is gazdagíthatja homokóra-kísérleteinket.

Az egyszer használatos homokóra alkatrészei: osztályozott homok, többféle kehely, síküveg lapok, különféle formájú üvegtestek, drót, feszítő- és tartószerkezetek

*„Különleges időmérő eszközök” Iparművészeti Múzeum – Műhelysarok (1995. augusztus 13 – szeptember 23.)

